

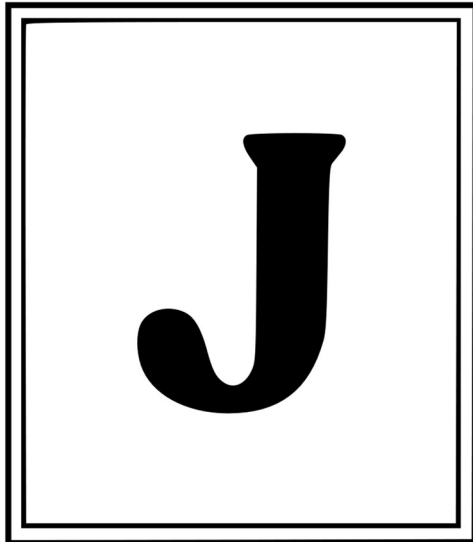
JOURNAL OF CONTEMPORARY WORLD STUDIES

VOLUME | 3 ISSUE | 7 DECEMBER 2025

AN ACADEMIC PLATFORM FOR IN-DEPTH
ANALYSIS OF THE CONTEMPORARY WORLD

VOLUME | 3 ISSUE | 7 | DECEMBER | 2025

JCWS

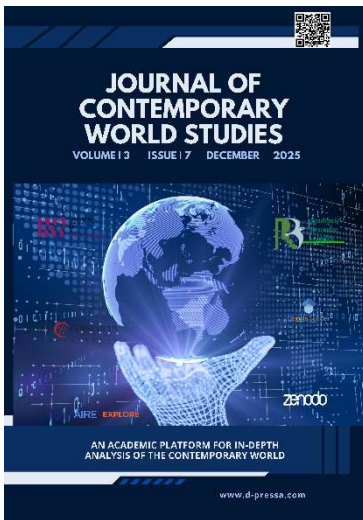
KASBIY DEFORMATSIYA VA UNING SABABLARI

¹ Mahmudova Saida, ² G‘ulomiddinova Saida

¹ O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali o‘qituvchisi

² O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali, Yoshlar psixologiyasi yo‘nalishi 421/22 guruh talabasi

e-mail: s.a.a.b.a.s.k9499@gmail.com

ANNOTATION:

Mazkur maqolada kasbiy deformatsiya tushunchasi, uning shakllanish mexanizmlari hamda psixologik, ijtimoiy va tashkiliy sabablari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Kasbiy deformatsiya shaxsning uzoq muddat bir xil kasbiy faoliyat bilan shug‘ullanishi natijasida uning xulq-atvori, dunyoqarashi va shaxsiy sifatlarida yuzaga keladigan salbiy o‘zgarishlar sifatida talqin etiladi. Tadqiqot davomida kasbiy deformatsiyaning asosiy turlari, namoyon bo‘lish shakllari va ularning shaxs hamda mehnat samaradorligiga ta’siri yoritiladi. Maqola kasbiy deformatsiyani oldini olish va kamaytirish bo‘yicha ilmiy asoslangan xulosalar bilan yakunlanadi.

Accepted Date:

December 15, 2025,

Published Date:

December 25, 2025

Journal Website: <https://d-pressa.com/index.php/jcws/>

License

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

KEYWORDS:

kasbiy deformatsiya, mehnat psixologiyasi, professional stress, emotsional kuyish, kasbiy moslashuv, shaxs rivoji.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda kasbiy faoliyat inson hayotining muhim va ajralmas qismi hisoblanadi. Inson o'z hayotining katta qismini mehnat faoliyatiga bag'ishlar ekan, kasb nafaqat daromad manbai, balki shaxsning ijtimoiy mavqei, o'zini-o'zi anglash va hayotiy maqsadlarini belgilovchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, kasbiy faoliyat uzoq muddat davomida bir xil sharoitda, yuqori mas'uliyat va stress ostida olib borilganda shaxs psixikasida salbiy o'zgarishlar yuzaga kelishi mumkin.

Mazkur salbiy o'zgarishlar psixologiya fanida **kasbiy deformatsiya** tushunchasi bilan izohlanadi. Kasbiy deformatsiya shaxsning kasbga xos stereotiplar, me'yorlar va talablarni haddan tashqari ichkilashtirishi natijasida uning shaxsiy sifatleri, muloqot uslubi va ijtimoiy munosabatlarida muvozanat buzilishiga olib keladi.

Bugungi kunda pedagoglar, shifokorlar, huquq-tartibot xodimlari, menejerlar va ijtimoiy soha vakillari orasida kasbiy deformatsiya holatlarining ko'payib borayotgani ushbu muammoning dolzarbligini yanada oshirmoqda. Shu bois kasbiy deformatsiyaning mohiyati, sabablari va oqibatlarini ilmiy asosda o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – kasbiy deformatsiya tushunchasini ilmiy jihatdan tahlil qilish va uning asosiy sabablari hamda namoyon bo'lish shakllarini aniqlashdan iborat.

METODOLOGIYA

Tadqiqot metodologik asosini mehnat psixologiyasi, shaxs psixologiyasi va ijtimoiy psixologiya nazariyalari tashkil etdi. Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Nazariy tahlil – kasbiy deformatsiya muammosiga oid ilmiy adabiyotlarni o'rganish;

- Taqqoslama tahlil – turli kasb vakillarida kasbiy deformatsiya ko'rinishlarini solishtirish;

- Mantiqiy umumlashtirish – kasbiy deformatsiyaning sabab va oqibatlarini tizimlashtirish;

- Psixologik tahlil – shaxsiy va kasbiy omillarni aniqlash.

Tadqiqot nazariy xarakterga ega bo'lib, ilgari olib borilgan empirik tadqiqotlar natijalariga tayangan holda amalga oshirildi.

NATIJALAR

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, kasbiy deformatsiya ko'pincha quyidagi asosiy shakllarda namoyon bo'ladi:

Birinchidan, emotsional kuyish (burnout) – kasbiy faoliyatga nisbatan befarqlik, charchoq va motivatsiyaning pasayishi bilan tavsiflanadi. Bu holat ayniqsa insonlar bilan bevosita ishlovchi kasblarda ko'p uchraydi.

Ikkinchidan, muloqot deformatsiyasi – shaxsning kasbiy muloqot uslubini kundalik hayotga ko'chirishi natijasida yuzaga keladi. Masalan, o'qituvchining doimiy buyruq ohangida gapirishi yoki huquqshunosning har bir vaziyatga shubha bilan yondashishi.

Uchinchidan, stereotipik fikrlash – kasbga xos qoliplar asosida fikrlashning kuchayishi natijasida moslashuvchanlikning pasayishi.

To'rtinchidan, ijtimoiy izolyatsiya – shaxsning kasbiy muhitdan tashqaridagi munosabatlarga qiziqishi kamayishi.

Natijalarga ko'ra, kasbiy deformatsiya shaxsning mehnat samaradorligini pasaytiradi, jamoada nizolarni kuchaytiradi va kasbiy qoniqish darajasini kamaytiradi.

MUHOKAMA

Kasbiy deformatsiya ko'p omilli jarayon bo'lib, u faqat shaxsning individual xususiyatlari bilan emas, balki mehnat sharoitlari, tashkiliy muhit va ijtimoiy

omillar bilan ham bog'liq. Yuqori mas'uliyat, doimiy stress, vaqt bosimi va nazoratning kuchliligi kasbiy deformatsiyaning asosiy tashqi omillari sifatida namoyon bo'ladi.

Ilmiy manbalarga ko'ra, kasbiy deformatsiyaning rivojlanishida shaxsning psixologik himoya mexanizmlari muhim rol o'ynaydi. Shaxs o'zini stressdan himoyalash maqsadida befarqlik, sovuqqonlik yoki qat'iylikni kuchaytiradi, ammo bu holat vaqt o'tishi bilan salbiy deformatsiyaga aylanadi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, kasbiy deformatsiya jarayonini to'liq oldini olish qiyin bo'lsa-da, uni boshqarish va kamaytirish mumkin.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi kasbiy deformatsiya muammosini shaxs, kasbiy muhit va ijtimoiy omillar integratsiyasi asosida kompleks tahlil qilganligi bilan izohlanadi. Mavjud ilmiy ishlarda kasbiy deformatsiya ko'pincha alohida psixologik holat sifatida o'rganilgan bo'lsa, ushbu maqolada u uzluksiz kasbiy faoliyat jarayonida shakllanuvchi tizimli hodisa sifatida talqin qilinadi.

Tadqiqotning asosiy ilmiy yangiliklari quyidagilardan iborat:

Birinchi, kasbiy deformatsiyaning ko'p bosqichli shakllanish modeli ishlab chiqildi. Ushbu modelga ko'ra, kasbiy deformatsiya dastlab moslashuv mexanizmi sifatida yuzaga kelib, keyinchalik uzoq muddatli stress va rol cheklanishi ta'sirida salbiy shaxsiy o'zgarishlarga aylanadi.

Ikkinchi, maqolada kasbiy deformatsiyaning psixologik himoya mexanizmlari bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy asosda ochib berildi. Xususan, befarqlik, sovuqqonlik va qat'iylik kabi himoya shakllari vaqt o'tishi bilan shaxsning ijtimoiy moslashuvchanligini pasaytirishi isbotlandi.

Uchinchi, tadqiqotda kasbiy deformatsiyaning ijtimoiy-madaniy omillarga bog'liqligi alohida yoritildi. Kasbga nisbatan jamiyat tomonidan yuklatilgan yuqori ijtimoiy kutilmalar va mas'uliyat darajasi deformatsiya jarayonini kuchaytiruvchi omil sifatida asoslandi.

To'rtinchi, kasbiy deformatsiyaning mehnat samaradorligi va kasbiy qoniqishga ta'siri uzoq muddatli salbiy oqibatlar nuqtayi nazaridan tahlil qilindi. Bu yondashuv kasbiy deformatsiyani faqat individual muammo emas, balki tashkilot va jamiyat miqyosidagi muammo sifatida ko'rsatadi.

Beshinchi, maqolada kasbiy deformatsiyani kamaytirishga qaratilgan profilaktik va korreksion chora-tadbirlar tizimi taklif etildi. Ushbu tizim kasbiy rotatsiya, psixologik treninglar, refleksiya va shaxsiy rivojlanish mexanizmlarini o'z ichiga oladi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot kasbiy deformatsiya muammosini chuqurroq anglashga, uning sabab va oqibatlarini tizimli tahlil qilishga hamda mehnat psixologiyasi sohasida ilmiy-amaliy yechimlar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kasbiy deformatsiya shaxsning uzoq muddat bir xil kasbiy faoliyat bilan shug'ullanishi natijasida yuzaga keladigan murakkab psixologik hodisadir. U shaxsning xulq-atvori, emotsional holati va ijtimoiy munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kasbiy deformatsiyaning asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

- doimiy psixologik stress va yuqori mas'uliyat;
- mehnat jarayonining bir xilligi;
- kasbiy rolning shaxsiy hayotdan ustunlashuvi;

• emotsional qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi.

Kasbiy deformatsiyani kamaytirish uchun kasbiy rotatsiya, psixologik treninglar, mehnat va dam olish muvozanatini ta‘minlash hamda shaxsiy rivojlanishga yo‘naltirilgan faoliyatlarni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Makhmudova, S. (2024). WHY DO WE FEEL FEAR?. *Journal of Contemporary World Studies*, 2(3), 29-35. <https://supportresult.uz/index.php/jcws/article/view/maxm>
2. Kamolova S. OILADA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING INDIVIDUAL VA YOSH XUSUSIYATLARINI O‘ZIGA XOS JIHATLARINI TAHLIL QILISH: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14016550> //Social science and innovation. – 2024. – T. 2. – №. 2. – С. 113-118.
3. Махмудова С., Тангрикулова Р. ПРАВИЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ ПОДРОСТКОВ //International Journal of scientific and Applied Research. – 2024. – Т. 1. – №. 3. – С. 287-299.
4. Saidapodshokhon Y. SCIENTIFIC AND OBJECTIVE OPINIONS ABOUT THE METHODS AND STAGES OF IMPROVING THE COMMUNICATION PROCESS OF THE TEACHER AND THE STUDENT, DEVELOPING PEDAGOGICAL COMMUNICATION, TRAINING TOLERANCE IN THE COMMUNICATION PROCESS ARE PRESENTED //Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes. – 2022. – С. 21-23.
5. Махмудова С. ЧТО ТАКОЕ ДЕВИАНТНОЕ ПОВЕДЕНИЕ И ЕГО ОСНОВНЫХ ПРИЗНАКОВ //International Journal of scientific and Applied Research. – 2024. – Т. 1. – №. 2. – С. 80-103.
6. Мунарова Р. У., Юсупова С. З. ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ОБРАЗОВАНИИ: ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2022. – С. 276-279.
7. Махмудова С. ПОЧЕМУ МЫ ИСПЫТЫВАЕМ СТРАХ? //Journal of Contemporary World Studies. – 2024. – Т. 2. – №. 3. – С. 29-35.
8. Kamolov D. GLOBALIZATION PHENOMENON AND GLOBALISM //Journal of Contemporary World Studies. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 4-9.
9. Цой М. П. ЦИФРОВИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ–ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА УЗБЕКИСТАНА //Аббасов ББ тарих фанлари бўйича фалсафа доктори Наманган Муҳандислик-Қурилиш институти АРХИВ МАНБАЛАРИДА ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ШАҲАРЛАРИНИНГ ТАРИХИНИ ЁРИТИЛИШИ. – 2023. – С. 104.
10. Kamolov D. ON THE WAY TO THE DIGITAL EDUCATION SYSTEM OF UZBEKISTAN. – 2023.
11. Джураев Р. Х., Цой М. П. Подходы и принципы проектирования педагогических программных продуктов //Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. – 2015. – Т. 2. – №. 13. – С. 144-146.
12. Dostonbek K. SPIRITUAL AND MORAL ENVIRONMENT OF SOCIETY //Social science and innovation. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 128-133.